

שבת קודש

שבת קודש

302

דמלכה הוא, ואינו תלוי בקדושת ישראל. לכן גבי שביעית קאמר "שבת לה". ואף אם לא ספרו מנין השנים ולא השמיטו וגדרו שדותם באבנים, בכל זאת הוא הפקר ופטור ממעשר ואפקעתא דמלכא הוא. [ומזה מוכרח דלא כשיטת ר"ת דצריך לקדש שביעית גם כן]. ועיין מהרי"ט (חלק א סימן מב) שהאריך הרבה בזה, לא כן יובל כתוב בו (פסוק כ) "וקדשתם" — שאתם מקדישים אותו. "כי יובל הוא קודש תהיה לכם" (פסוק יב), וכמו שכתוב גבי ימים טובים (לעיל כג, ז) "מקרא קודש יהיה לכם". משום ששמיטה מורה על חידוש העולם "כי לי הארץ", כמו שבת, אבל יובל מורה על שילוח עבדים, שזה כיציאת מצרים וכיום טוב שהוא "זכר ליציאת מצרים". ואם היא יובל, אז (פסוק יא) "לא תקצרו את ספיחיה (ולא תבצרו את) גזיריה". אבל בשביעית כתוב (פסוק ה) "קצירך... ונוירך", שהאדם מוכרח שלא לזרוע ולא לזמור²². רק ביובל תלוי אם הוא יובל, וכמו שבארתי, שעשו בית דין הדברים האלה.

ובתורה כהנים (פרק א פסקא ב) "שבת לה", כשם שנאמר בשבת בראשית "שבת לה", כך נאמר בשביעית "שבת לה"¹³. עיין רמב"ן¹⁴. אולם לעניות דעתי נראה, דינא אתי לאשמעינן, דכמו דקדושת שבת חלוקה מקדושת יום טוב, דשבת קביעא וקיימא, ויום טוב ישראל מקדשי להו, ובידים להקדים זמנו או לאחרו, לא כן שבת קביעא וקיימא [עיין ביצה יו, א¹⁵]. כן חלוקה קדושת שביעית מקדושת יובל, דכל מה שנוהגת בשביעית נוהג ביובל, רק דיובל תליא אם לא תקעו¹⁶, או לא שלחו עבדים החירות¹⁷, או לא החזירו קרקעות¹⁸, או מותר בחרישה וזריעה ואינו יובל כלל¹⁹. כמפורש לקמן ובראש השנה דף ט, ב²⁰. וכן

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

פסק הרמב"ם להלכה פרק י משמיטות²¹. לא כן שמיטה, הוא קדוש בעצמותו, ואפקעתא

כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' (כה, ב). וברש"י: שבת לה' לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. וברמב"ן משיג על דברי רש"י, כי גם המועדים לשם ה' הן, ולא יאמר באחד מהם לה', עי"ש.

2

ואגיד לכם כלל כולל כל הפרשה, והוא יסוד לה. הראב"ד בהקדמתו לספרו, "בעלי נפש", מגיד יסוד ברובן של המצוות שצוה הבורא ית' את האדם, והוא, "למען ידע האדם כי יש לו בורא המושל עליו", כי אחרי שהקב"ה הארץ נתן לבני אדם, ו"כל שתה תחת רגליו", הגה ברבות הימים ידמה האדם, כי אמנם הארץ שלו היא, והוא הבעלים, ואין זולתו, ואת ה' שכוח ישכח כליל, כי על כן סבב הקב"ה את האדם בכל מעשיו וכל תנועותיו דבר חוק ומשפט להזכר ולהראות כי ה' הבורא והנותן לו כח וממנו הכל. והראב"ד מונה שם והולך דרך בכמה מן המצוות וה"ל: ולמען ידע האדם כי יש לו בורא המושל עליו, שם לו חוק ומשפט בהתחברו אל האשה, כאשר שם חוקיו על כל מתנות האדם, כי אם נתן לו שדה הורע, צוה כמה חקים בחרישה וזריעה ובקצירה שלא יחרוש בכלאים ושלא יזרע כלאים, ובקצרו את קצירו לא יכלה פאת שדהו, ובעת קצירו השבלים הגושרות מתוך ידו יניח אותם לעני הוא הלקט, ובאספו העמרים אם ישכח עומר בשדה לא ישוב לקחתו, ואחר כלותו מלאכת תבואתו בגורן ירים ממנו תרומה ומעשרות, ובעת לישו את בצקו ירים חלתה כמגה, ובעת יאכל את לחמו יברך את בוראו לפניו ולאחריו, וכן בכרמו ובזיתיו שם לו מאלו החוקים ואחרים מלבד אלה הפרט והעוללות שבכרם, וכן על לברשו שם חוקיו וצוה עליו שלא לברש כלאים, ואם יש לו כסות בת ארבע כנפים יעשה לה ציצית, ואם יש לו בהמה שלא ירביענה כלאים, ופטר חמור יפדה בשנה, ובכור בהמה שהורה יתן לכהן, ואם נטע כל עץ לא ירביענה כלאים, ואם נטע עץ מאכל ישמר ממנו ערלה ורבעי, ואף על גופו שם חקו למול את בשר ערלתו, ועל ימי תבלו שם לו חוק לשמור את שבתות וימים טובים וכו'. וכו' הוא יסוד פרשתנו אשר נאמר, "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם", דייקא, כי אחרי שנתתי לכם במתנה גמורה, הגה תחשבו עצמכם כבעלים על הארץ מאז ומעולם, ותשכחו קל מחוללכם, כי על כן אני מצוה אתכם ושבתה הארץ שבת לה', היינו כי תזכרו ותראו בכל עניניה כי לה' הארץ, ואתם רק שכירי יום אתם, ובבוא זמנה לקחה היא ממכם, מפקרת היא, ואין לך רשות לא לחרוש אותה ולא לזרעה, כי יש בורא אשר הוא המושל עליה.

3 ירוחם

וזה הענין עצמו הוא בשבת קודש, שנאמר (לעיל כג, ג) שבת היא לה' דאין זה ענין של לשמת, אלא ר"ל דהאדם קדוש הוא ביום השבת כולו לה', מופשט מכל אנוכיותו, ששת ימים הלא תעשה מלאכתך, הגה תחשוב כי כתי ועוצם ידי עשה לי את החיל, כי על כן נתן לך ה' את יום השבת, באין כל מעשה, ואין כל מלאכה, בטל אתה ובטל כחך, יום שכולו שבת ומנוחה — מובדל ומופרש כולו לה'. זהו אשר התו"כ מדמה שביעית ושבת שווין בענינם, שתייהן ענינן ביטול בעלות לעסק האדם, "למען ידע האדם כי יש לו בורא המושל עליו" ולו הארץ ומלואה, שבת היא לה' — כל כולו של האדם קדוש הוא לה'.

36

41

1

פרשת בהר

(2) אהרן

משמעות השופר של יום כפור

"והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכפורים וכו', ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ".

לתקיעת השופר של יום הכיפורים היו שתי משמעויות, הראשונה היא ההכרזה על עצם יום הכיפורים כמו שהיו תוקעים בחצוצרות בערב שבת להכריז שהשבת נכנסת. והמשמעות השניה היא לאותם אנשים שנמצאים תחת עול העבדות ובזמן שהיו הם שומעים תקיעה זו היו הם יוצאים לחרות.

וכאן יש להבין מהו הקשר בין השניים, כיצד פעולה אחת יכולה לשמש לשני ענינים שונים שאין שום קשר בניהם?.

אלא שהאמת ישנו קשר ישיר בין השניים, ביום כפור האדם מטהר ומתנקה מכל החטאים שרבו והצטברו על גבו במשך כל השנה. יום הכיפורים הוא יום של פדות נפשנו יום בו הנפש שלנו יוצאת לחרות מעול העוונות המעיקות עליה. ולכן תקיעה זו משמשת גם לאות חירות של אותם העבדים המשועבדים בגופם לאדונם. התקיעה של יום כיפור היא תקיעה שמסמלת חרות מכל עול מעול העברות המעיקות על הנפש ומעול העבדות הרוכז על גבו של העבד המתענה תחת אדונו, ולכן באמת משמעות אחת היא לתקיעה זו בתקיעה זו יוצאים עם ישראל לחרות הנפש ולחרות הגוף.

(נ' התשובה פ"ב).

תקב סדר תפלה ריה וי ימי תשובה וכו' טי מעיפים.

א ערכות נכנסין לב"ה וקורין ק"ש בכרכותיה וחותרין ופרוס ומה שא"א מעריבין ברה כמו בשאר ימי י"א הטעם משום שהעם מתענין לא רצו לטרוח עליהם להאריך בב"ה שהרי אינם צריכים להשלים והואיל ובלילה ראשונה א"א מטעם זה גם א"א אותו בליל ב' אבל טעם חלוש הוא מאד בעיני לכת נ"ל דמשום המעייבים הם כולם שירות ותשבחות לכת א"א אותם כמו שיתבאר לקמן סי' תקפ"ט טעם א' כטעם שא"א ברה וי"כ זולתות וחי וקיס בו' ונאמרה אריכתא דמיא ע"ש ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכו' לתפלה כי פסקו זה מעין נאולה היא ונאמרה פסקו תקעו בחרש שפרגו' ואין זה הפסק בין נאולה המרבה בנאולה העתידה ולפי שעתה מתחיל חידש שתוקעין בו אומרים זה הפסק שהוא מעין המאורע ומטעם זה בעצמו נ"ל שאמרים בשאר ימי הפסק וידבר משה את מועדי יי' וכו' משום דכל המועדים הם (א) וכו' נאולת מצרים כמו שנאמר בפירוש בכל אחד וכו' ליציאת מצרים וכו' ביום הכיפורים שאמרים פסק כיוצא בזה יכפר עליכם וכו' הוא וכו' הנאולה האמתית הוא גאולת הנפש ואין לך נאולה אריכתא גדולה מזה כן נ"ל, ומה שאמרים פסקו ישמרו בשאר שבתות השנה כבר נתבאר בפנים לעיל סימן רס"ד ע"ש וא"כ ה"ל ה"ל זה הפסק והפסק הוא אריכתא ומתפללין ל' ברכות נ' ראשונות וכו' אחרונות וקדושת היום באמצע כמו בשאר המועדים אלא שהותמין בשלישית המלך הקדוש וכן כל עשרת ימי תשובה חותמין המלך הקדוש.

(יט) ואכלתם לשובע. שיהיו הפרות רבי המזון⁶³, קענין שיהיה קעמר⁶⁴ שיהיה מספיק לגדול כמו לקטן, פאמרם ז"ל: אוכל קמץא ומתברך בקמץ⁶⁵ (תורת כהנים לבחוקותי כו, ה), ויסקיקו פרות הששית גם לשביעית⁶⁶ וישבתם לבטח עליה. ולא תשארו חרפת רעב בגוים⁶⁷, שלא תצטרכו ללכת בארצותם לקנות התבואה⁶⁸.

(כ) וכי תאמרו מה נאכל. וכאשר יספק זה אצלכם, ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו⁶⁹.

(כא) ועשת את התבואה. באפן שתשבע עין מראות ותראו שייספיק הפמות⁷⁰.

70. עקב הבקשה לראות ולחוש שהתבואה מספיק. לא תהיה כביכול ברירה לקב"ה אלא לעבור מן הנס האיכותי מן הסוג השלישי (לעיל הערה 65) אל הנס הכמותי והנגלה מן הסוג השני (שם, יחטים ככליות וכו'), או הראשון

(פירות רבים). ונהי התוצאה מחוסר בטחון מצד העם, כאשר בהתאם למידת בטחונם בקב"ה כך מידת השגחתו עליהם [נמקביל לזה מבאר בעל בית הלוי בפרשת מקץ, שבהתאם למידת ההשתדלות שיעשה האדם מעבר לנדרש על פי מידת הבטחון, כך יהיה לו צורך בפירות אותה השתדלות.

(2)

”וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר לְצַמְתָּת כִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים

וְתוֹשָׁבִים אִתְּם עֹמְדִים” (כח, כג)

”גר” ו”תושב” הם שני מושגים הפכיים שהרי גר הוא לשון עראי ואילו תושב הוא לשון קבע. לפיכך שואל המגיד מדובנא - כיצד ייתכן שעם ישראל נקראים גם גרים וגם תושבים? ועונה על כך כדרכו בקודש ע”י משל:

עשיר נדיב אחד היה לו בית אחוזה גדול ונשגב, יום אחד החליט לעבור ולהתגורר במקום אחר, מכיון שלא היה חסר לו כסף החליט שבמקום למכור את ביתו - יתן אותו לאדם נזקק ובלבד שיהיה בעל מידות טובות. רבים נענו למודעה שבה פורסם: -”בית למסירה לאדם טוב שאין לו בית, המחיר - 0 שקלים” - מיודענו בחר מתוכם את זה שנראה לו הגון ביותר, חתם איתו על חוזה העברת בעלות, ובתוך החוזה כתב תנאי לקיום המכר - ובלבד שלא יהיה עז פנים.

ידידנו העשיר עזב את ביתו ועבר להתגורר במקום רחוק, כעבור מספר שנים נתן ברעתו לשוב לעיר מולדתו לעת זקנותו, כשהגיע לעירו פנה לביתו הישן וביקש רשות מבעל הבית (אשר קיבל ממנו את ביתו) ללון בביתו מספר ימים. הלה הסכים ונתן לו חדר באחד מפנינות הבית, אולם כעבור שבועיים שבהם התארח בביתו הישן פנה אליו בעל הבית ואמר לו: ”כשהכנסתי אותך לביתי היה הדבר על דעת שתשהה פה יום או יומיים, אך כעת עברו כבר שבועיים, מדוע אינך אורז כבר את חפצך?”

ענה לו העשיר: ”קצת סבלנות, הרי אני בניתי את הבית הזה!” - אז מה? הרי אתה נתת לי את הבית מרצונך החופשי, יש לי חוזה על כך, וכעת אם לא תצא מפה מהר אני אוציא אותך בכוח!...”

המחלוקת הגיעה אל בית - הדין. השופט ביקש לעיין בחוזה שנעשה בין שני הצדדים, לאחר עיון פנה השופט אל בעל הבית מקבל הדירה ואמר לו: ”כבר אין לך זכות בבית הזה, כי כך כתוב בחוזה - ובלבד שלא יהיה עז פנים, ואין לך עז פנים גדול מזה, שהרי זקן זה בסך הכל ביקש מקום ללון להשלים ימיו, ומאחר שהוא עשה לך טובה גדולה כזו לתת לך את אחוזתו הגדולה חינם אין כסף - איך אתה יכול להעיז פנים כנגדו ולסלקו מהבית? אם כן עליך לפנות מיד את הבית כי המכר בטל והזקן הזה הוא בעל הבית.”

הנמשל - הפסוק אומר ”גרים ותושבים אתם עמדי”. כלומר, שאחד מאיתנו הוא גר והשני הוא תושב. אם אנחנו גרים - אז ה' הוא תושב וכן להיפך. ובמה תדבר תלוי? הקב"ה פונה לעם ישראל ואומר להם כי הכנסתם לארץ היא על דעת שיעסקו בתורה ובמצוות, אם אדם רואה את עצמו כגר בעולם הזה אשר מושבו הוא זמני, אז ישים עיקר מגמתו ועסקיו בקיום התורה והמצוות שהם כרטיס הכניסה שלו לעולם הבא, ובזכות זה הקב"ה בכבודו ובעצמו יהיה "תושב" עמנו - ידור עמנו בקביעות וישרה שכינתו עמנו. כך שאם אנחנו נראה עצמנו כ"גרים" - אז ה' יהיה עמנו תושב. אבל אם חס ושלום נראה עצמנו כ"תושבים" - אז ה' יעשה עצמו עמנו כ"גר" ולא ישרה שכינתו בתוכנו אלא על דרך עראי.

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו

הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי ביקר בלודז' אצל המרא דאתרא הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל, שמלבד גדולתו בתורה נתפרסם בצדקתו ובליבו הרחום לכל נדכא וקשה יום. הגאון רבי חיים עוזר הגיש לבעל הבית במתנה את ספרו המפורסם "אחיעזר", ושאל את רבי אליהו חיים, אימתי נזכה לראות את ספרו של מר? ענה רבי אליהו חיים: יבוא מר עמי ואראה לו דבר מה, נכנס עמו לחדר בו ניצב ארון מלא בשטרות חוב, באמצעותם לווה כספים לצורך פרנסתם

... של התורה והחכמים אלמנות ויתומים מתושבי לודו. לאתר שיצאו מן החדר אמר רבי אליהו חיים, אלו הספרים והחיבורים שלי.

9
רע

ואבן בערוב ימנו כשנשא במשא העם והיה רב פעלים בצדקה
וחסד, אמר פעם: לפניו סבור הייתי, בימי עלומי, שהעיקר לאדם
כמוני להרבות בחידושי תורה ולחבר ספרים, ואילו עכשיו נראה
בעיני חיבור ספרים כמשחק בשעשועים, לעומת הצורך לתמוך
באלמנות ויתומים, עניים ותלמידי חכמים... (קטע זה מ'רבן של ישראל'
עמ' קכד). אל תקח מאתו נשך ותריבית (כ"ה ל"ו)

על ענין תשלומי רבית הנפרץ מאוד בזמן הזה עמדנו בספרנו תורה תמימה ולחשיבות חקירת הדבר נבאר ענין זה כאן ביתר באור.
כפי שידוע, המציאו חכמי הדור בשנות מאות לפנינו עצת היתר להלוואה ברבית. והוא מה שקרוין "היתר עסקא", וענינו, שהמלוה והלוה כמו נעשים שותפים בהעסק שיעשה הלוה בעזרת הכסף שמקבל מהמלוה עפ"י תנאים ידועים שישלם לו. והיתר זה על כ"י שם זה נתקבל בעולם, וכל כך נפרץ ענינו עד כי כמעט נשתקע גם התרהור ביסוד היתרו.
את עצת היתר זה מצאו החכמים להכרח להמציא, יען כי ראו ונוכחה אשר בשנות הגלות הארוך נשאר לעם ישראל רק ענף פרנסה אחד, והוא המסחר והקניין, כי גם המספר המעטי בערך מאומנים ובעלי מלאכה לא היו יכולים להתקיים בלתי מצב החיים של רוב העם, בעלי מסחר ומשא ומתן, ודבר ידוע הוא, כי למסחר וקנין דרוש עזרת כספים, ואם לא ישיגו הסוחרים עזר ומשען ע"י הלוואות כספים לא יוכלו לאחוז במסחר, וכשל עזר מרוב האומה.

15
מלכה

ולכן הוכרחו החכמים הדואגים לקיום חיי העם להמציא היתר לזה, והמציאו זה בשם "היתר עסקא", כפי שבארנו. ואם ההיתר חזק או רפה, ה' יודע, והעיקר, כי לבם לשמים, לתכלית חיי ישראל, והוא רחום יכפר.
והנה כל זה כתבתי לפי הרגש הנתקבל באומה ליסודי ההיתר, הוא "היתר עסקא", כפי שנתבאר. אבל אני אחזה לך, כי יסוד ההיתר מרבית בזמן הגלות שרשו יותר עמוק בגוף רוח התורה, ואת יסוד השרש הזה ראו החכמים להכיר לאמת וצדק, ולהחליש את יסוד האיסור בתורה. ורק למען לא יפוג ענינו כולו ממצות התורה, תלו ההיתר בענף מחודש שקראו לו "היתר עסקא", לומר, שעל מנת כן לא אסרה התורה, אבל על האמת יסוד ההיתר בתורה עצמה.

ונבאר דברינו.

כי ראו החכמים לעמוד על יסוד האיסור ברוחו ובטעמו בשעת נתינתו, כי אז בעת שבאו לארץ, ה' עם ישראל עם חי על אדמתו, יסוד חיותו היתה האדמה, אדמת שדה וכרם שכל אחד הנחיל לו, וזרעו וקצרו, נטעו ולקטו והכניסו לאוצר, והיו שבעים, וכפי שידוע מעניני החגים במשך השנה, שכולם נוסדו על מצב התבואות בשדה, בפסח ובשבועות זמן קצירת חטים ושעורים, ובסכות זמן האסף לגורן, וזה היה כל קנינם וענינם, עשרם וטובם, וענין כספים לא ה' להם ענין לענות בו, מפני שלא ה' להם כמעט כל צורך בהם, כי תבואת האדמה הספיקה להם לכל צרכיהם, ללחם ולבגד, ולכן כל מי שה' לו מעט כסף לא חשב לעשות מהם עסק להרויח בו ע"י הלוואות, וגם לא היו כמעט כאלה שיודקו לכסף, ואם בסבת איזה מקרה בודד ה' אחד צריך למעט כסף, לא ה' לו חשבון ויכולת לשלם רבית, וגם להמלוה לא ה' זה נחשב לעיקר בחיים, כי לא זה ה' יסודו בחייו, כמו שבארנו, ולכן באופן כזה אם ה' המלוה לוקח רבית ה' זה באמת מין נשך להלוה, ולכן אסרתו התורה.

אבל בימי הבינים, כאשר אבדן ישראל תקומתם בארץ, לא נחלת שדה וכרם ולא כל מאומה מיסודי החיים, ותהי חיותו תלויה כולה על המסחר לבד, על המסחר הפורח באויר שאין לו יסוד ובסיס, ולמען תוצאותיה, בהכרח דרוש למוצא עזרת כספים, והוא, הכסף, יסודו היחידי והעיקרי להרחבת משאו ומתנו, מסחרו וקניינו, והוא המשפיע והמחזיק לגלגלי החיים שלא ימטו, וכה נעשה דבר הלוואת כספים לאחד מיסודי הפרנסה השוים למלוה וללוה.

וחשבו החכמים שבעת ההיא, בשנות הבינים, כי במצב כללי כזה בטח לא אסרה התורה ענין רבית בכלל, ורק למען שלא לעקור דבר מן התורה, אם התירו בסתם ה' אפשר לסבב במשך הזמנים שישתקע כולה המציאו לו דבר "היתר עסקא", ודבר זה מזכיר, כי אמנם יש איסור רבית, רק נמצא לו אופן היתר.

4

51

בני ישראל עבדים - For the children of Israel are servants to Me. To this verse, our Sages (Kiddushin 22b) append the command: *velo avadim la'avadim, and not slaves to slaves, i.e., to fellow man.* Liberation, therefore, meant throwing off man's yoke and willingly embracing God's yoke, of *malchus shamayim*.

The Torah does not believe in absolute freedom, that man should be free from all norms and duties. Relieved of man's oppression, the Israelites were now free to choose voluntarily to surrender this freedom to God. It is as if God said, "Give up your freedom to Me, and only then will you be free."

This idea may seem paradoxical. How can man be free if he surrenders his freedom?

An analysis of man's existential condition will be helpful. Is man ever truly free? Is he not a prisoner of natural law, subject to the caprices of his state of health, the intrusion of accidents, the ever-hovering specter of possible death? Aside from these physiological constraints, man is also subject to social pressures: the mores of his society, the biases of his family, and the prejudices of his class. In reality, supposedly free man is buffeted, pressured, coerced, and restricted in his options, even if no human taskmaster hovers over him. These forces warp his initiatives and deprive him of real freedom.

In surrendering to God, man truly achieves freedom. He is no longer tormented by psychologically depressing anxieties about his health or the specter of death. The world is under the rulership of a beneficent God and we achieve an identification with Him by following His teachings. Man is thereby equipped to cope with all hostile and threatening forces. He is bolstered by his faith in the transcendental orderliness of things and in God's ultimate compassion. The ravages of life no longer

terrorize him. This one basic fear of God (more precisely, awe-inspiring reverence) removes all other fears. To surrender to God therefore brings more freedom, not less. (*Reflections*, Vol. 1, pp. 203-204)

What is the meaning of *tzelem Elokim*, of *kedushas Yisrael* (the sanctity of Israel), of *kavod haberiyos* (human dignity)? All these ideas express one notion: that a person has only one master—the Master, the Lord, the God of Israel (Ex. 34:23). A fully developed person whose *tzelem Elokim* is active, whose soul is pure and holy, cannot become a slave. Man is subject only to God; a human being is free and not subjugated to any other person. Thus, the sanctity of the personality—which is identical to the sanctity of Israel, and is expressed in the exclusive sovereignty of the Creator—contradicts the institution of slavery. If one accepts God's commandments and attains inner sanctity, then one cannot be enslaved to another person.

Sanctity and slavery are mutually contradictory. Slavery is rooted in the profane, in impurity, in the unworthy; it cannot be paired with holiness and with the spiritual fitness of the personality. That is why the holiness of a slave who immersed himself for the purpose of being a slave is defective, and that is why the slave's testimony is unacceptable. He cannot contract a marriage because the ability to betroth stems from having a hallowed personality. The moment a slave achieves personal sanctity, his slavery is annulled. (*Festival of Freedom*, pp. 84-85)

מקור (11)
הקב

11
11
14
21
24
31

5